

INGEBOEKT

VAN DALE GROOT WOORDENBOEK HEDENDAAGS NEDERLANDS

Van Dale Groot woordenboek hedendaags Nederlands. Geheel herziene derde editie. Samengesteld door prof. Dr. Piet van Sterkenburg i.s.m. drs. Caroline Goossens, dr. Jaap Parqui & drs. Peter Verhoeven. Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie, 2002.

<www.vandale.be>

Na het driedelige *Groot woordenboek der Nederlandse taal*, dat al zijn 13de editie toe is, heeft Van Dale ook het eendelige *Groot woordenboek hedendaags Nederlands* volledig herzien. Deze derde editie telt zo'n 90.000 trefwoorden die, zoals de titel het zegt, tot het hedendaags Nederlands van na de tweede Wereldoorlog behoren. Ter vergelijking: in de Grote Van Dale staan circa 230.000 trefwoorden die uit het Nederlands van de laatste 150 jaar stammen. Overlopen we puntsgewijs waarin deze derde druk verschilt van de vorige:

- (1) Er zijn 3900 nieuwe trefwoorden toegevoegd die tijdens de vorige druk nog niet bestonden zoals *afterparty*, *bitch*, *bungeejumpen*, *edutainment*, *pesto*, *rugzaktoerist* en *zoekmachine* of uitdrukkingen zoals *onder de pet houden*.
- (2) De beschrijving van het Nederlands in België is uitgebreid. Zo zijn bijvoorbeeld de volgende nieuwe woorden opgenomen: *Canvas*, *gordelen*, *holebi*, *homejacking* en *SIS-kaart*.
- (3) Binnen de artikelen zijn bijna 600 nieuwe betekenissen toegevoegd, zoals *mailen* in de betekenis van *e-mailen*.
- (4) Een aantal verouderde of laagfrequente trefwoorden is geschrapt, bijvoorbeeld *ontballen*, *perkoenpaal*, *poftplant*, *sufkloris* en *wormkoekje*.
- (5) Ook doorzichtige samenstellingen en afleidingen zijn verwijderd, omdat een definitie daarvan toch weinig toevoegt aan de definities van de woorddelen, zoals *ontmoediging*, *oudervreugde*, *plukbaar*, *popwereld* en *vulkanisatie*.
- (6) Talloze artikelen zijn herzien en definities herwerkt, modern geformuleerd en geactualiseerd, bijvoorbeeld bij *dienst*.

wam tot een treffen¹; een treffen² tussen

en [onov.ww., trof, h. getroffen] [1] goed uitkomen

tikken ♦ **dat treft¹ slecht^{*}**

en [ov.ww., trof, h. getroffen; -fer, -fing] [1] **raken**

troeren © **beïnvloeden** © **raken** © **choqueren**, een gevoeli-

aar /raken/aanroeren/ bij iem., ontroeren, verwarren

ntreffen © **ontmoeten** [2] **opvallen** © **frapperen** [5] ma-

© **zorgen voor** ♦ **mij treft¹ geen blaam^{*}**; als door de

em getroffen¹ sprakeloos, onbeweeglijk; **doel^{*} tref-**

zijn doel^{*} treffen¹; iem. **in** [de borst] **treffen¹**; **je**

het gezegd tegen iem. die geluk heeft met het mo-

t waarop hij komt; **je hebt het getroffen met** [het

] gezegd als het uitstekend weer is voor wat men van

is te doen; **maatregelen^{*} treffen²**; **raak getroffen¹**;

regeling treffen⁵ met iem.; **het slecht^{*} treffen³**; iem.

treffen³; een **vergelijk treffen²**; **voorbereidingen**

en²; **voorzieningen treffen²**; **getroffen¹ worden door**

beroerte]

end [bn., ~er, ~st; ~heid] [1] scherp geformuleerd

vallend © **raak**, **touchant**, **treffzeker** [2] **ontroerend** ♦

treffende¹ gelijkenis

er [de ~ (m.), ~s] [1] **schot** dat, bal enz. die doel treft

epunter [2] gelukkig toeval © **een gelukkig toeval**

omp.; **resultaat** van een zoekopdracht in een databe-

d, op internet enz. © **hit**

ans [de ~ (m.)] [1] **kans** om zijn doel te treffen

ns om getroffen te worden

unt [het ~] [1] **plaats** van samenkomst © **ontmoetings-**

verzamelpunt

© **combikaart**, **enkeetje**, **meermanskaart**, **raaiunner**, **retourtje**, **tienerkaart**

trein-on-ge-luk [het ~] [1] **ongeluk** waarbij een trein be-

trokken is

trein-over-val [de ~ (m.)] [1] **overval** op een trein © **trein-**

roof

trein-per-so-neel [het ~] [1] bemanning van een trein

trein-rail [de ~] [1] **spoorstaaf** in een treinbaan

trein-ramp [de ~] [1] groot, ernstig ongeluk met een trein

© **ramp**

trein-reis [de ~] [1] **reis** per trein

trein-rei-zi-ger [de ~ (m.)] [1] iem. die per trein reist © **rei-**

ziger

trein-roof [de ~ (m.)] [1] **treinoverval**

trein-sta-king [de ~ (v.)] [1] **spoorwegstaking**

trein-stel [het ~] [1] aantal vastgekoppelde treinwagens en

locomotief © **geheel** © **buffelkop**, **hondenkop**, **koploper**, **wadlo-**

per

trein-stu-dent [de ~ (m.)] [1] **spoorstudent**

trein-sur-fen [onov.ww.] [1] staan op een trein of hangen

aan de zijskanten ervan en daarbij proberen natuurlijke

obstakels op het baanvak te vermijden © **zich voortbewe-**

gen

trein-taxi [de ~ (m.)] [1] (Ned.) **taxi** die voor een vastgestel-

de prijs reizigers van en naar een treinstation brengt

trein-ver-keer [het ~] [1] frequentie van de treinverbin-

dingen © **verkeer** © **spoorwegverkeer**, **treinenloop**

trein-wa-gon [de ~ (m.)] [1] spoorrijtuig

trei-te-raar [de ~ (m.), ~s; q treiteraarster] [1] iem. die trei-

weigeraar waar de definitie in de verle-
den tijd is gezet omdat de dienstplicht
in België en Nederland afgeschaft is.

- (7) Spreekwoorden zijn bij de artikelen
opgenomen en niet meer in een aparte
lijst. Verder zijn na het zogenaamde
'dropje' ook voorbeeldzinnen, colloca-
ties en idiomatische uitdrukkingen ver-
meld, bijvoorbeeld bij *stoplicht*: *door*
een stoplicht rijden; *het stoplicht*
springt op [groen]; *het stoplicht staat*
op [rood]; *wachten voor het stoplicht*.
- (8) Bij pragmatische uitdrukkingen wordt
informatie gegeven over de situaties
waarin ze gebruikt worden, bijvoor-
beeld bij *Op hoop van zegen* staat:
gezegd als men iets onzeker onder-
neemt en hoopt op een goede afloop.

- (9) De grammaticale informatie (werk-
woordsvervoegingen en meervouds-
vormen) is uitgebreid met verkleinvor-
men en trappen van vergelijking. Waar
de aanduiding van de klemtoon niet
volstaat, is de uitspraak in gewone let-
tertekens weergegeven.

Bovenop deze wijzigingen die voornamelijk
tot doel hebben dit naslagwerk te actualise-
ren, zijn er twee grondige vernieuwingen
doorgevoerd die van het woordenboek een
belangrijk hulpmiddel willen maken bij de
taalproductie. Zo zijn tienduizenden beteke-
nisverwante woorden uit het *Van Dale Groot*
woordenboek van synoniemen bij de betref-
fende betekenis opgenomen. Het gaat om
hyperoniemen, hyponiemen, synoniemen
en antoniemen, ofwel woorden met respec-
tiefelijk een ruimere, beperktere, dezelfde
en tegengestelde betekenis. Zo staat bij-
voorbeeld bij *persoon* als hyperoniem *mens*

vermeld, als synoniemen *figuur, man, personage* en als hyponiemen een waslijst van meer dan 500 woorden gaande van *aanbidder* over *babyboomer, duimzuiger, ijskonijn, lustobject, muggenzifter, potentaat, slodervos, vrijwilliger* tot *zwerper*. Maar vooral eer deze betekenisverwante woorden effectief te gebruiken in een tekst, is het wel raadzaam om eerst even de definitie ervan op te zoeken.

Naast de rijtjes met betekenisverwante woorden, zijn er ten behoeve van de taalproductie ook twee soorten van kaderteksten opgenomen die algemene dan wel grammaticale informatie bevatten. Onder algemene informatie vinden we circa 40 kaders over de meest uiteenlopende onderwerpen, bijvoorbeeld *de islam, gewichtsklassen bij het boksen, windsterkte, mythologie en het schoolsysteem in België en Nederland*. Deze kaderteksten hebben vooral een lexicale functie: ze brengen betekenisverwante begrippen in tabel- of schemavorm bij elkaar. Bij dieren vindt men bijvoorbeeld een tabel met de benaming voor *het mannetje, het gecasteerd mannetje, het vrouwtje/wijfje, het jong, het verblijf, de geslachtsdrift, de groep, roepen, de roep*. Verbaasd dat ook de *mens* in het rijtje voorkomt, netjes alfabetisch tussen de *luis* en de *mier*? Echter, bij de menselijke diersoort zijn niet alle kolommen ingevuld... Daarnaast is er groot aantal specifieke kaderteksten over grammatica, waarvan een 60-tal betrekking heeft op morfologie (zoals geslacht, voorvoegsel, telwoord, persoonsvorm) en een 50-tal op syntaxis (zoals ellips, modaliteit, werkwoordelijk gezegde, oorzakelijk voorwerp). Daarin wordt een uitgebreide definitie gegeven en geïllustreerd aan de hand van concrete voorbeelden. Op die manier vervullen deze kaders de functie van een mini-grammatica.

Tot zover de belangrijkste inhoudelijke wijzigingen ten opzichte van de tweede druk die uit 1991 dateert. Maar daarnaast is ook de vormgeving grondig aangepakt. Zo zijn bijvoorbeeld lange artikelen opgesplitst, woorden met twee lidwoorden als twee trefwoorden opgenomen (bijvoorbeeld *de opzet* en *het opzet*) en werkwoorden met een verplicht voorzetsel als apart trefwoord vermeld (bijvoorbeeld *houden van, vrezen voor*).

Een andere typografische vernieuwing is het gebruik van het nieuwe Van Dale-blauw, bedoeld om het gebruiksgemak te verhogen. (Tussen haakjes: op de binnenkant van de kaft staat een kleurkaart afgedrukt met schakeringen van een 9-tal kleuren, uiteraard met de juiste benaming. Al ooit van *Van Dyckbruin* gehoord? Of van *bordeauxrood*, niet te verwarren met *wijnrood*? Van *veronesegroen, sienna gebrand* of *cadmiumgeel*?) Niet alleen de kaderteksten zijn tegen een hemelsblauwe achtergrond afgedrukt, ook in de definities en de woordgroepen worden de zogenaamde 'gidswoorden' of 'kernwoorden' in het saffierblauw geaccentueerd. Hoewel de logica achter al dat blauw niet helemaal helder uitgelegd is.

En dat brengt ons bij het laatste punt van de vormgeving. Doordat er per artikel meer informatie opgenomen is (betekenisverwante woorden en woordgroepen bijvoorbeeld), moet men wel eerst even de tijd nemen om de beknopte gebruiksaanwijzing en de legende bij de opbouw van de artikelen te bestuderen, anders ziet men door de bomen het bos niet meer. Een uitdrukking die – vreemd genoeg – niet opgenomen is, noch bij *bos*, noch bij *boom*, noch bij *zien*. Te vanzelfsprekend misschien? Maar wie heeft nog nooit getwijfeld aan de volgorde van de bomen en het bos?

Los daarvan: deze derde editie van *Hedendaags Nederlands* doet zijn naam alle eer aan. Zowel inhoudelijk als vormelijk heeft er een frisse wind gewaaid door dit woorden-

boek, wat het tot een actueel en handig naslagwerk maakt voor de taalgebruiker uit de 21ste eeuw die op een passieve of actieve manier omgaat met teksten allerhande.

Rita Rymenans
 Universiteit Antwerpen, Campus Drie Eiken
 Faculteit Onderwijs- en Informatiewetenschappen i.o.
 Universiteitsplein 1
 2610 Wilrijk
 rita.rymenans@ua.ac.be

T U S S E N D O O R

ZOEKERTJE

Gratis af te halen in Haarlem:

Moer 1976 tot en met 2003
Levende Talen 1978 tot en met 1996 (nrs 336 tot en met 515)
Interkom 1974 tot en met 1985
Spiegel 1983 tot en met 2000
Vonk 1986 tot en met 1992

Heleen van der Straaten
 heleenvds@planet.nl
 tel. 00-31-23-532 69 21